

Tropy

- nepřímé pojmenování nebo použití slova v přeneseném významu
- založeny na sémantice
- přenášení probíhá na základě podobnosti – metafora, věcných nebo logických souvislostí – metonymie, nebo kontrastu – ironie
- tropy se objevují jak v mluvené řeči, tak i v psaném projevu, jejich doménou není pouze krásná literatura, objevují se napříč styly a žánry
- hlavními typy tropů jsou metafora, metonymie, symbol a ironie.

metafora (z řečtiny; přenos, přenesení)

- nepřímé pojmenování, přenos významu na základě vnější podobnosti
- v jazyce se pomocí metafory tvoří slovní spojení běžně a jsou lexikalizována
- **personifikace** – přisouzení lidských vlastností či činností neživým předmětům, např.: „potůček zpívá“, „úsměv hvězdy“
- **antropomorfizace** – autor dává rostlinám, zvířatům a věcem mysl a mluvit, typická pro bajku.
- **animalizace** – neživé věci mají vlastnosti zvířat
- **synestézie** – spojení vlastností jednoho smyslového vnímání s jiným. např.: „hořká vůně mandlí“, „tiché světlo“

metonymie (z řečtiny; záměna jména jménem)

- přenesení významu na základě věcné a logické souvislosti
- **synekdocha** – záměna části za celek nebo celku za část
- 2 druhy: Pars pro toto – část místo celku („v orchestru chybí buben“) a totum pro parte – celek místo části („Košice vyhrály v Praze)
- **hyperbola** – nadsázka, autor zveličuje jevy či vlastnosti s cílem zvýraznit je, např.: „snědl tisíc knedlíků“
- **litotes** – vyjádření kladu dvěma záporami, čímž výrok zjemní, např.: „není nehezká“
- **eufemismus** – zjemňující slova nebo slovní spojení, která jsou synonymy zastupovaného výrazu a mají kladné citové zabarvení, např.: místo „hloupý“ „pomalejší v chápání“

- **perifráze** – popis, nepřímé pojmenování, předmět nepojmenovává přímo, ale užívá opisu, pomocí charakteristických znaků, např. místo „Finsko“ spojení „země tisíce jezer“

ironie – úsměšek, založený na posunu významu, mluvčí něco říká, ale myslí opak

- **persifláž** – zamaskované jemné zesměšnění něčeho, spočívající zpravidla v posměšném napodobení nebo v ironizujícím posunu jeho významu
- **sarkasmus** – zraňující výsměch, nejvyšší stupeň ironie, cynické zesměšnění

epiteton – básnický přívlastek.

konstans – přívlastek stálý, ustálený, např.: „širá pole“

organs – ozdobný přívlastek, originální, např.: „zlatistý svit“

přirovnání – popis vlastností jevu na základě jiného jevu se stejnými vlastnostmi, pojí se se spojkou „jako“, např.: Je velký jako slon“

Figury

- výrazové prostředky spočívající v odchylkách od norem běžného jazyka figury
- využívají nejčastěji opakování nebo přesuny výrazových prostředků
- založeny na syntaktických souvislostech
- **a) zvukové, založené na opakování hlásek, slabik i celých slov**
  - **aliterace** – opakování stejné hlásky nebo skupiny hlásek na začátku dvou a více slov
  - sblíží se tím slova zdánlivě nesouvisející, např.: „to, po čem muži mnohdy prahnou, /vyjmenovat je věci snadnou: /majetek, mládí, mergle, moc, /milenky, mercedes či mazda
  - **zvukosled** – opakování stejných hláskových skupin ve více slovech ve verši
  - **anafora** – opakování stejného slova nebo skupiny slov na začátku dvou nebo více veršů

- **epifora** – opakování stejných slov na konci veršů
- **epanastrofa** – slovo, které je na konci verše, se objeví na začátku verše následujícího
- **epizeuxis** – skupina opakujících se stejných slov ve verši/větě, zvyšuje naléhavost opakovaného výrazu, např.: „A zatím stovky mimopražských herců/a těch, kteří jsou nezaměstnaní, /stůňou zas nedostatkem kotrmelců, /tím, že je nikdo, nikdo neshání. //“
- **gramatický paralelismus** – opakování gramaticky stejně ustrojených vět
- **paronomázie** – hromadění stejných kořenů slov, které ale nemusí být významově příbuzné, např.: „Kavalíři kávu, /sodomité sodu, /pivotmani, ti si dají pivo, /gynekology uplatíte ginem, /zkorumpovaného politika rumem/(brzy snad bude mít utrum). //“

- **b) syntaktické, spočívající v záměrném hromadění nebo vypouštění výrazů**
  - **asyndeton** – spojení slov nebo vět bez užití spojky
  - **polysyndeton** – nadměrné užívání spojek ve verši nebo strofě
  - **parenteze** – syntakticky nezačleněné slovo, slovní spojení nebo věta, obyčejně se objevuje v mluveném projevu, např.: „jak už jsem řekl“
  - **gradace** – uspořádání slov nebo slovních spojení podle významu a účinku, a to buď směrem vzestupným – klimax, nebo sestupným – antiklimax, např. klimax: „Nic není tak dokonalé, /to buď chléb náš vezdejší, /aby se to nemohlo stát, /ještě dokonalejší. //“, antiklimax: „Lepší ženy, víno a zpěv/nežli muži, pivo a řev. //“
  - **enumerace** – výčet
  - **pleonasmus** – použití více slov stejného nebo podobného významu k označení jedné skutečnosti, např. „poslední derniéra“, „tekoucí kapalina“
  - **zeugma** – odchylka od pravidelné větné stavby, např. přísudek se spojuje s více podměty nebo předměty, ale gramaticky souhlasí jen s jedním

- **c) slovosledné, způsobují odchylky od běžného slovosledu**

- **anastrofa** – inverze dvouslovného nebo dvoučlenného typu, např. „lyry zvuk; krátký je život náš“
- **inverze** - změna běžného pořádku slov, motivovaná potřebou zdůraznit nějakou část výpovědi
- **paralelismus** – opakování slovosledných schémat

- **d) eliptické, dochází k vypouštění hlásek**
- **synkopa** – zánik hlásky nebo skupiny hlásek ve slově
- **apokopa** – vypuštění několika hlásek či slabik v závěru slova
- **afereze** – lexikální krácení počátečních slabik slov, např.: Alžběta → Běta
- **elipsa** – výpustka, vynechání slov, slovních spojení nebo vět, které vyplývají z kontextu a které si díky tomu dokážeme doplnit bez změny významu výpovědi

- **e) řečnické, vyjadřují postoj mluvčího ke sdělení**
- **řečnická otázka** – pomocí otázky mluvčí něco oznamuje, nevyžaduje odpověď, např.: „Chceš pár facek?“
- **řečnická odpověď** – mluvčí si sám odpovídá na řečnickou otázku, neobvyklým způsobem
- **aposoiopeze** – přerušení, zámlka, významová i intonační neukončenost výpovědi
- **apostrofa** - oslovení neživého předmětu nebo nepřítomné osoby
- **paradoxon** – neočekávaný, překvapující výrok, zdánlivě protismyslný a odporující běžným soudům pokládaným za správné, např.: „kulatý čtverec“
- **invokace** – objevuje se na začátku náboženských textů a méně frekventovaně i v literárním textu jako oslovení a zvolání k bohu nebo svatým